

การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนา
ของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย
Development of Model of Buddhist Learning Development
Activities in Loei Senior Schools

ทวีศักดิ์ ไครบุตร¹ ประดิษฐ์ ศรีโนนยาง² เตชทัต ปักสังขานย์³
Taweesak Khraibut¹ Pradit Srinonyang² Techatat Paksangkhaney³

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Mahamakut Buddhist University

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (R&D) ประกอบด้วยขั้นตอนการวิจัย (R1) โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (Analysis: A) ขั้นตอนการพัฒนา (D1) โดยออกแบบและพัฒนา (Design and Development: D and D) และหาประสิทธิภาพของรูปแบบ ขั้นตอนการวิจัย (Research: R2) เป็นการทดลองและนำไปใช้ (Implementation: I) และขั้นตอนการพัฒนา (D2) เป็นการประเมินผล (Evaluation: E) และปรับปรุงรูปแบบโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นการสนทนากลุ่ม เก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย จำนวน 60 คน จากโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลภูเรือ อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย และ โรงเรียนผู้สูงอายุเลย บ้านหนองผักก้าม อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยพรรณนาวิธี และวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยที่ผ่านมาประกอบด้วย (1) การบรรยายธรรม (2) การสอนในห้องเรียน (3) เนื้อหาทันสมัย สอดแทรกหลักธรรม (4) ศาสนพิธี (5) การสมาทานศีล (6) การปฏิบัติสมาธิ และ (7) จิตอาสา 2) รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยที่พัฒนาขึ้นได้มีการนำหลักพรหมวิหารมาประยุกต์ใช้เป็นเนื้อหาหลัก

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ; กิจกรรมพัฒนา; การเรียนรู้พระพุทธศาสนา; โรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย;

Abstract

The objectives of the research were (1) to study the existing model of Buddhism learning activities in Loei Senior Schools, and (2) to develop the model of Buddhism learning activities in Loei Senior Schools. The research was conducted by the Research and

Development (R&D), consisting of the research step of model analysis (R1), the development step of model design and development (D1), the research step of model implementation (R2), and the development step of model evaluation and improvement (D2). The focus group discussion was used as the research tool to collect qualitative data from sixty key informants, senior students from Na O Sub-district Municipal Senior School, Mueang Loei District, Loei Province; Phu Ruea Sub-district, Phu Ruea district, Loei province, and Loei Senior School, Mueang Loei district, Loei province. The data were analyzed by the descriptive method and the content analysis. The findings of the research were as follows: 1) The existing model of Buddhism learning activities of Loei Senior Schools consisted of (1) Dhamma talk, (2) Dhamma talk like class learning and teaching, comfortable for any movement activities, (3) up-to-date content, covering the people’s current lifestyle in accordance with such Buddhist teachings as giving, precept preservation, and purification, (4) Buddhist rites, (5) Precept preservation before Dhamma talk, (6) Meditation before Dhamma talk, and (7) Public-mindedness for public interests. 2) The model of Buddhism learning activities of Loei Senior Schools, developed by the implementation of Buddhist holy abiding (Brahmavihara-Dhamma) was found effective for senior students because of specific clear content.

Keywords: Model Development; Development Activity; Buddhism Learning; Loei Senior School;

1. บทนำ

สืบเนื่องจากแนวโน้มประชากรโลกกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยที่ประชากรวัยสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นในอัตราที่เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 10.0 ในปี 2543 เป็นร้อยละ 15.0 ในปี 2568 ในขณะที่ประชากรวัยเด็ก (อายุ 0-14 ปี) มีจำนวนลดลงจากร้อยละ 30.1 ในปี 2543 เหลือร้อยละ 24.2 ในปี 2568 แสดงให้เห็นว่า โครงสร้างของประชากรกำลังเปลี่ยนจากโครงสร้างประชากรวัยเด็กในอดีตเป็นประชากรวัยสูงอายุ หรือ สังคมผู้สูงอายุ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2559) ประเทศที่มีสัดส่วนของผู้สูงอายุมากที่สุดในโลก 4 ประเทศ คือ อิตาลี ญี่ปุ่น กรีซ เยอรมนี และสวิสเซอร์แลนด์ ประเทศเหล่านี้มีลักษณะทางประชากรที่สำคัญ เช่น อัตราเกิดต่อประชากรพันคนค่อนข้างต่ำ และมีอัตราตายต่อประชากรพันคนต่ำเช่นกัน แต่มีอายุขัยเฉลี่ยค่อนข้างสูง ขณะที่ประเทศไทยมีประชากรผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก และเป็นกลุ่มประชากรที่เพิ่มมากขึ้นรวดเร็วอย่างต่อเนื่อง ในปี 2564 ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ เป็นประเทศที่สองของอาเซียนรองลงมา จากประเทศสิงคโปร์ โดยประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวนมากกว่า 13 ล้านคน หรือร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และอีก 20 ปีข้างหน้า ในปี 2583 ประเทศไทยจะมีผู้สูงวัยจำนวน 20 ล้านคน หรือ 1 ใน 3 ของคนไทยจะเป็นผู้สูงวัย และผู้สูงวัยอายุมากกว่า 80 ปีขึ้นไป จะมีมากถึง 3,500,000 คน

จังหวัดเลย มีผู้สูงอายุในปี 2562 จังหวัดเลยมีประชากรผู้สูงอายุถึง 111,799 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 17.65 ของจำนวนประชากรทั้งหมด 633,576 คน (จำนวนประชากรผู้มีสัญชาติไทยและมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน) ซึ่งจัดได้ว่าจังหวัดเลย เป็นสังคมสูงวัย (Aging Society) และกำลังเข้าสู่ "สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์"(Aged Society) (2563: 71, รายงานสถิติจังหวัดเลย พ.ศ. 2563) ชมรมผู้สูงอายุในจังหวัดเลย มีทั้งสิ้น 329 แห่ง มีโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลยก่อตั้งแล้วจำนวน 13 แห่ง และมีศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุมี 15 แห่ง (สถิติจังหวัดเลย, 2563) โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องสุขภาพ การเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง หอบหืด เป็นต้น ตัวอย่างเช่น บ้านหนองผักก้าม เป็นหมู่บ้านเก่าแก่แห่งหนึ่งในจังหวัดเลย มีประชากร 384 คน เป็น ชาย 188 คน และหญิง 196 คน จำนวนครัวเรือน 224 ครัวเรือน ผู้สูงอายุมีจำนวน 108 คน อสม.ประจำหมู่บ้าน มี 16 คน ชาวบ้านหนองผักก้าม มีอาชีพส่วนมากทำไร่ทำนาและรับจ้างกรรมกรแบกหาม ส่วนใหญ่คนวัยหนุ่มสาวจะย้ายถิ่นไป ทำงานต่างถิ่น ทิ้งให้ผู้สูงอายุอยู่ในชุมชนอย่างโดดเดี่ยว ขาดคนดูแล ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวาน และโรคติดต่ออื่น ๆ ซึ่งผู้สูงอายุในชุมชนไม่มีการรวมกลุ่ม ไม่มีกิจกรรมร่วมกัน ผู้สูงอายุบางคนไม่มีลูกหลานดูแลต้องใช้ชีวิตอย่างโดดเดี่ยวไม่มีความสุขและสิ้นหวัง

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทุกด้านและเป้าหมายของการพัฒนานี้เพื่อให้คนสามารถพึ่งตนเองได้โดยยึดหลักเศรษฐกิจแบบพอเพียงเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศต้องเน้นคนให้มีความรู้และคุณธรรมในการดำรงชีวิตอันจะเป็นกำลังสำคัญของสังคมในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญรุ่งเรืองเท่าเทียมนานาอารยประเทศต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบัน องค์กรต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาพัฒนาคนนั้นต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาแห่งชาติที่มุ่งเน้นให้คนได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันและอย่างทั่วถึง โดยมีเป้าหมายการพัฒนาคนต้องมีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งตรงกับนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นให้คนได้รับการศึกษาพัฒนาอย่างเต็มที่ และส่งเสริมพัฒนาคนให้มีศีลธรรม คุณธรรม อันดีงาม ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักศาสนาของตนอย่างเคร่งครัด เพราะเหตุนี้ สถาบันการศึกษาต่าง ๆ จึงมีบทบาทสำคัญในการอบรม สั่งสอน พัฒนาคน สามารถให้การพึ่งพาเป็นที่ปรึกษาประชาชนตลอดถึงองค์กรต่าง ๆ ในการพัฒนาและร่วมกัน แก้ปัญหาชีวิต ดังนั้น สถาบันการศึกษาต้องพยายามจัดการเรียนการสอนให้คนมีคุณภาพ คุณธรรม และอีกประการหนึ่งสถาบันที่สำคัญในการอบรม สั่งสอน คุณธรรม จริยธรรมให้กับประชาชนทั่วไป ได้แก่ วัดในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้ดำรงอยู่คู่กันกับสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน

ในปัจจุบันสังคมไทยเริ่มประสบปัญหาทางด้านศีลธรรมและจริยธรรมเป็นอย่างมาก เพราะการปลูกฝังทางด้านศีลธรรมจริยธรรมและความเชื่อถือต่อหลักของศาสนาเริ่มลดน้อยลงในกลุ่มของคนไทยโดยเฉพาะในกลุ่มของวัยรุ่น เช่น มีหนังสือพิมพ์ลงข่าวเด็กนักเรียนยกพวกตีกัน ซึ่งทำให้สังคมเดือดร้อนทั้งด้านชีวิตและทรัพย์สินเป็นการใช้ความรุนแรงอย่างไม่น่าที่จะเกิดขึ้นในสังคมไทย หลายคนจะมองว่าปัญหาความเสื่อมโทรมทางด้านจริยธรรมของคนไทยในปัจจุบันสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมของชาติตะวันตกที่เข้ามา มีอิทธิพลต่อ

สังคมไทย โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นหรือคนหนุ่มสาว ซึ่งถือว่าเป็นกำลังที่สำคัญของชาติในอนาคต ปัญหาวัฒนธรรมจึงโยงมาถึงปัญหาทางด้านศีลธรรม จริยธรรมด้วย

สำหรับการส่งเสริมด้านศีลธรรมและจริยธรรม รัฐบาลได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560: 41) แนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องปฏิรูปกระบวนการพัฒนาครูที่มีอยู่ควบคู่กับการปรับปรุงกระบวนการผลิตครูเพื่อให้ได้คนดี คนเก่ง มาเป็นครู โดยพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่ไปกับการพัฒนาวิชาการและทักษะในการถ่ายทอดความรู้ที่มีระบบการประกันคุณภาพที่ได้มาตรฐานทุกขั้นตอน

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนาเพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนการสอนผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น เพื่อแบ่งเบาและลดภาระของสังคมในการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย มุ่งเน้นไปที่การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารเป็นแก่นความรู้ที่ผู้สูงอายุสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน ในครอบครัว และชุมชน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย
- 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1) ด้านพื้นที่การวิจัย ประกอบด้วย โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลภูเรือ อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย และโรงเรียนผู้สูงอายุเลย บ้านหนองผักก้าม อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

2) ด้านเนื้อหา แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ (2.1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary) คือข้อมูลที่ได้มาจากการลงพื้นที่สำรวจความคิดเห็นและความต้องการของนักเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่ต้องการศึกษาหรือเรียนรู้ โดยใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้างแบบปลายเปิด ให้นักเรียนเป็นผู้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเองในประเด็นต่าง ๆ และเมื่อได้ข้อมูลต่าง ๆ แล้ว นักวิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาสังเคราะห์และประมวลเข้าเป็นหมวดหมู่ ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 4 หัวข้อ คือ 1) ศาสนพิธี 2) การสมาทานอุโบสถศีล 3) จิตภาวนา และ 4) พรหมวิหารธรรม 4 จากนั้นนักวิจัยได้สร้างแบบสอบถามกึ่งโครงสร้างเพื่อนำไปเก็บข้อมูลจากนักเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยนักวิจัยและทีมวิจัยทำการเก็บรวบรวมด้วยตนเอง ได้แก่ (1) ด้านศาสนพิธีที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมมีอะไรบ้าง (2) ด้านการสมาทานศีลหรืออุโบสถศีล ผู้สูงอายุมีขั้นตอนวิธีการปฏิบัติและมี

ประโยชน์อย่างไร (3) ผู้สูงอายุมีการปฏิบัติด้านจิตภาวนาอย่างไร (4) หลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประจำใจหรือหลักธรรมที่ท่านสนใจมีอะไรบ้าง (5) กิจกรรมด้านศาสนพิธีในงานพิธีต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมมี รูปแบบอย่างไร (6) การสมานานุโสดศีลที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุควรมีรูปแบบอย่างไร (7) กิจกรรมด้านจิตภาวนาสำหรับผู้สูงอายุควรมีรูปแบบอย่างไร (8) หลักพรหมวิหารธรรมที่ผู้สูงอายุสนใจเรียนรู้และปฏิบัติประจำใจมีรูปแบบอย่างไร และ (9) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ และ (2.2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ได้แก่ ข้อมูลที่มี ผู้เก็บรวบรวม และเรียบเรียงไว้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้ เช่น จิตวิทยาสังคม ทฤษฎีและปฏิบัติการ ทฤษฎี และเทคนิคการให้คำปรึกษาพุทธธรรม จิตวิทยาสังคม ธรรมเทศนา พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม พุทธธรรม: ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษาพุทธธรรม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 - 2564 ธรรมวิภาคประยุตต์ ศาสนาและเยาวชน จิตวิทยาสังคม จิตวิทยาสังคมทฤษฎีและปฏิบัติการ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหอสมุด ห้องสมุด สำนักวิทยบริการต่าง ๆ และการดาวน์โหลดจากฐานข้อมูลผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือข้อมูลที่ให้ความรู้ใหม่ ๆ จากอินเทอร์เน็ต

3) ด้านกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้สูงอายุทั้งชายและหญิง อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่ลงทะเบียนเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเป็นผู้ที่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ และไม่มีปัญหาด้านการสื่อสาร มีที่อยู่อาศัยในเขตอำเภอเมืองเลย จำนวน 12,470 คน (กะปุกดอทคอม, 2563) และผู้สูงอายุในเขตอำเภอภูเรือ จังหวัดเลย จำนวน 2,550 คน (กะปุกดอทคอม, 2563) ได้ทำการเลือกแบบเจาะจงให้สอดคล้องกับเรื่องที่ทำวิจัยคือ ผู้สูงอายุที่ร่วมกิจกรรมและลงทะเบียนในโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 200 คน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนาารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้อุพระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) นักวิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับและขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1) ขั้นตอนการวิจัย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (Research: R1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (Analysis: A)

นักวิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้อุพระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย โดยมีวัตถุประสงค์ แหล่งข้อมูล ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย และวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1) วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้อุพระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย

2) แหล่งข้อมูลเอกสาร

2.1) หลักการ วัตถุประสงค์ และพันธกิจในการก่อตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ

2.2) แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธ ศาสนา ของโรงเรียนผู้สูงอายุ

3) แหล่งข้อมูลบุคคล

3.1) ผู้ใหญ่/ประธาน/ผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

3.2) ผู้เรียน/นักเรียน ซึ่งเป็นผู้สูงอายุ โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคลและการสัมภาษณ์กลุ่ม จำนวน 60 คน จากโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย จำนวน 20 คน โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลภูเรือ อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย จำนวน 20 คน และโรงเรียนผู้สูงอายุเลย บ้านหนองผักก้าม อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย จำนวน 20 คน

4) ตัวแปรที่ศึกษา

ความคิดเห็นของผู้ใหญ่/ประธาน/ผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุ และนักเรียนเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (Development: D1) การออกแบบและพัฒนา (Design and Development: D and D) และหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

1) วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1) รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย และคู่มือการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

2.2) แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

3) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และ 2) การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion)

4) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ คือ รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

4.1) นำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 ทั้งในส่วนของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และส่วนที่ได้จากการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากครู/ประธาน/ผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย และนักเรียนที่เป็นผู้สูงอายุ มาสังเคราะห์เป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

4.2) ระบุเป้าหมายและผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

4.3) นำรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย ที่สร้างขึ้นไปเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่านตรวจสอบความเหมาะสม/ความสอดคล้องเชิงโครงสร้างของรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย โดยใช้แบบประเมินความเหมาะสม/ความสอดคล้องเชิงโครงสร้าง ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) เพื่อประเมินความเหมาะสม/ความสอดคล้องในประเด็นการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย โดยมีองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5) ปัจจัยสนับสนุน และ 6) การวัดและประเมินผล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในการประเมินรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย พิจารณาจากค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนความเหมาะสมและสอดคล้องในประเด็นการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยในแต่ละองค์ประกอบตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยพิจารณาจากค่าความสอดคล้องที่มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานไม่เกิน 1.00 แสดงว่า คู่มือการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยสามารถนำไปใช้ทดลองได้

4.4) นำข้อมูลที่ได้รวบรวมจากผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยผู้วิจัยกำหนดใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.20 – 4.80 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตั้งแต่ 0.45-0.89 ซึ่งแสดงว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและสอดคล้องเชิงโครงสร้าง สามารถนำไปใช้ได้ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่านเพิ่มเติมในการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

5) ขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือประกอบการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย คือ คู่มือการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

5.1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างคู่มือการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

5.2) สร้างคู่มือการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยให้ครอบคลุมและตรงตามประเด็น

5.3) นำคู่มือการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง ความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และความตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity)

6) การวิเคราะห์ข้อมูล

6.1) นำผลการประเมินความสอดคล้องของคู่มือการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยจากผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยคะแนนความสมเหตุสมผลเชิงทฤษฎี และความสอดคล้อง

โดยพิจารณาจากค่าความสอดคล้องที่มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานไม่เกิน 1.00 แสดงว่า คู่มือการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยที่พัฒนาขึ้นมาสามารถนำไปใช้ทดลองได้

6.2) หาค่าความสอดคล้องเชิงโครงสร้างของรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุ ได้ค่าความสอดคล้องในระดับมากที่สุด แล้วนำรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

6.3) ตรวจสอบคุณภาพของแผนการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ได้ค่าความสอดคล้องในระดับมากที่สุด และนำแผนการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ไปปรับปรุงแก้ไขและนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

7) พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุ หรือเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

7.1) แบบประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนา โดยมีลักษณะเป็นแบบสังเกตพฤติกรรม (observation form)

7.2) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุ

7.3) แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้สูงอายุเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุ

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย (Research: R2) เป็นการนำไปใช้ (Implementation: I) การทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

ในการวิจัยครั้งนี้มีการนำแนวคิดการวิจัยที่หลากหลายมาผสมผสานกระทั่งได้ร่างรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยขึ้นมา และในขั้นตอนนี้ นักวิจัยได้นำร่างรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

1) วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประสิทธิผลการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

2) วิธีดำเนินการ หลังจากการพัฒนาในรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย คู่มือการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว นักวิจัยนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปทดลองกับนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุในอำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย และในอำเภอกู่เรือ จังหวัดเลย โดยนักวิจัยและคณบดีนักวิจัยเป็นผู้ดำเนินการสอนด้วย

ตนเอง ซึ่งในรอบแรก ใช้เวลาในการจัดกิจกรรม 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 วัน วันละ 2 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 32 ชั่วโมง แล้วทำการเก็บรวบรวมข้อมูลประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

2.1) นักวิจัยในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัยนี้ส่งหนังสือถึงผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลภูเรือ อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย และโรงเรียนผู้สูงอายุเลย บ้านหนองผักก้าม อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย เพื่อขอความอนุเคราะห์ที่ในการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

2.2) นักวิจัยชี้แจงรายละเอียดการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย ทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้จากกิจกรรมการวัดและประเมินผล และกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ

2.3) วัดและประเมินผลการร่วมกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนา โดยประเมินประโยชน์ที่เกิดแก่ผู้สูงอายุใน 5 ด้าน คือ ด้านสุขภาพร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านจิตปัญญา และด้านเศรษฐกิจ

2.4) จัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย แล้วประเมินผู้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ใน 5 ด้าน คือ ด้านสุขภาพร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านจิตปัญญา และด้านเศรษฐกิจ หลังการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ครั้งที่ 1

2.5) จัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย แล้วประเมินผู้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ใน 5 ด้าน คือ ด้านสุขภาพร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านจิตปัญญา และด้านเศรษฐกิจ หลังการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ครั้งที่ 2

2.6) วัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย แล้วประเมินผู้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ใน 5 ด้าน คือ ด้านสุขภาพร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านจิตปัญญา และด้านเศรษฐกิจ ในระยะติดตามผลการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

4) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ประเภท คือ 1) เครื่องมือประกอบการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ได้แก่ รูปแบบการจัดกิจกรรม และคู่มือการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย และ 2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์บุคคลและการสนทนากลุ่ม และแบบสังเกตพัฒนาการเรียนรู้ใน 5 ด้าน คือ ด้านสุขภาพร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านจิตปัญญา และด้านเศรษฐกิจ

5) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ได้แก่ 1) นักเรียนจากโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย จำนวน 20 คน โรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย จำนวน 20 คน และโรงเรียนผู้สูงอายุ อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย จำนวน 20 คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละ 20 คน และ 2) ครูใหญ่/ประธาน/ผู้อำนวยการของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเลย ตัวแทนกรรมการโรงเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียน จำนวน 10 คน

6) แบบแผนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (field data) แล้วนำมาข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ประกอบกับข้อมูลเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงทำการสังเคราะห์รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุ ทั้งนี้จะมีการประเมินรูปแบบหลังการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ และทำการปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและเกิดผลการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

7) เนื้อหาที่นำมาใช้ในการทดลอง

เนื้อหาที่นำมาใช้ในการทดลอง ได้มาจาก 2 แหล่ง คือ

7.1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary) คือข้อมูลที่ได้มาจากการลงพื้นที่สำรวจความคิดเห็นและความต้องการของนักเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้างแบบปลายเปิด ให้นักเรียนเป็นผู้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเองในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ (1) ด้านศาสนพิธี (2) ด้านการสมาทานศีลหรืออุโบสถศีล (3) การปฏิบัติจิตภาวนา (4) หลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาประจำใจ (5) ศาสนพิธีต่าง ๆ (6) การสมาทานอุโบสถศีลที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ (7) กิจกรรมด้านจิตภาวนาสำหรับผู้สูงอายุ (8) หลักพรหมวิหารธรรม และ (9) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

7.2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ได้แก่ ข้อมูลที่มีผู้เก็บรวบรวม และเรียบเรียงไว้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้ เช่น จิตวิทยาสังคม (งามตา วนิทานนท์, 2535; จำรอง เงินดี, 2552; ถวิล ธาราโรจน์, 2532; ทรงพล ภูมิพัฒน์, 2541) ทฤษฎีและปฏิบัติการ ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษาพุทธธรรม จิตวิทยาสังคม ธรรมเทศนา พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม พุทธธรรม: ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษาพุทธธรรม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 - 2564 ธรรมวิภาคประยุกต์ ศาสนาและเยาวชน จิตวิทยาสังคม จิตวิทยาสังคมทฤษฎีและปฏิบัติการ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากหอสมุด ห้องสมุด สำนักวิทยบริการต่าง ๆ และการดาวน์โหลดจากฐานข้อมูลผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หรือข้อมูลที่ทำให้ความรู้ใหม่ ๆ จากอินเทอร์เน็ต

8) ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง

การทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยใช้เวลาทดลองทั้งสิ้น 12 สัปดาห์ โดยการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ สัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง ระหว่างเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ 2564 รวมทั้งสิ้น 16 ชั่วโมง

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนา (Development: D2) เป็นการประเมินผล (Evaluation: E) และปรับปรุงรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

ขั้นตอนนี้เป็นการประเมินผลในขั้นตอนของการพัฒนา (Development: D2) โดยการนำข้อมูลผลการทดลองใช้ภาคสนามมาวิเคราะห์พิจารณาประเมินผลและปรับปรุงรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

1) วัตถุประสงค์

1.1) ศึกษาพัฒนาการของผู้สูงอายุจากการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาใน 5 ด้าน คือ ด้านสุขภาพร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านจิตปัญญา และด้านเศรษฐกิจ

1.2) ประเมินความพึงพอใจของผู้สูงอายุจากการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

1.3) ศึกษาผลการนำรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุ จังหวัดเลยไปใช้ขยายผล โดยนำไปประยุกต์ใช้กับเนื้อหาด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากพระพุทธศาสนา

2) วิธีดำเนินการ

2.1) วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และประมวลผลสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครู/ประธาน/ผู้อำนวยการโรงเรียนผู้สูงอายุ กรรมการ และผู้สูงอายุที่เป็นนักเรียน และผู้เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการบรรยายเชิงพรรณนาในด้านที่เกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านจิตปัญญา และด้านเศรษฐกิจ

2.2) นำรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยไปเตรียมการเพื่อใช้ขยายผลในการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ด้านอื่น ๆ

3) วิเคราะห์ข้อมูล

3.1) วิเคราะห์องค์ประกอบของกระบวนการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวคิดเชิงระบบและประมวลข้อสรุปด้วยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา

3.2) วิเคราะห์พัฒนาการของผู้สูงอายุจากการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาใน 5 ด้าน คือ ด้านสุขภาพร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านจิตปัญญา และด้านเศรษฐกิจ

1.2) ประเมินความพึงพอใจของผู้สูงอายุจากการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

1.3) ประมวลผลสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มด้วยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา

4. ผลการวิจัย

1. รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย จากการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม สามารถสรุปได้ดังนี้

1) ใช้รูปแบบการบรรยายธรรมเป็นหลัก ไม่ใช้รูปแบบการเทศนา ไม่จำเป็นต้องยกพระบาลีขึ้นมาเป็นบทตั้ง พระวิทยากรสามารถนำเข้าสู่เนื้อหาที่ต้องการบรรยายได้ทันที

2) พระวิทยากรนั่งหรือยืนบรรยายได้ เช่นเดียวกับครูสอนหนังสือในห้องเรียน ซึ่งสะดวกในการนำนักเรียนทำกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหว

3) เนื้อหาการบรรยายธรรมมีความทันสมัยครอบคลุมบริบทของการใช้ชีวิตในสังคม โดยมีการสอดแทรกหลักธรรมและหัวข้อธรรม โดยเฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวกับการให้ทาน การรักษาศีล และการปล่อยวาง

4) มีการสอดแทรกศาสนพิธีตามโอกาส เช่น การทอดผ้าป่า การร่วมบริจาคเพื่อทำบุญ การทำโรงทาน การร่วมสมทบทุนเพื่อสร้างโบสถ์ ศาลา และวิหาร การร่วมสมทบทุนหล่อพระพุทธรูป ฯลฯ

- 5) พระวิทยากรบางรูปให้นักเรียนสมาทานศีลก่อนเริ่มกิจกรรมบรรยายธรรม
- 6) พระวิทยากรบางรูปให้นักเรียนทำสมาธิก่อนเริ่มกิจกรรมบรรยายธรรม
- 7) พระวิทยากรบางรูปนำนักเรียนออกไปเพ็ญสาธารณประโยชน์ หรือกิจกรรมจิตอาสา

จากการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ พบว่า กิจกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่พระวิทยากรได้บรรยายให้ความรู้ นั้น นักเรียนส่วนใหญ่ยอมรับว่าเป็นประโยชน์มาก แม้ว่าหลายเรื่องที่ได้เรียนรู้นั้นจะเป็นสิ่งที่เคยได้เรียนรู้มาแล้ว แต่เพราะไม่ได้ปฏิบัติอย่างจริงจัง หรือเพราะยากเกินกว่าที่จะปฏิบัติได้อย่างแท้จริง จึงเห็นว่าเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นน้อย เช่น การปฏิบัติศาสนพิธี และการภาวนาจิต สำหรับการรักษาศีลก็เป็นสิ่งที่นักเรียนส่วนใหญ่ปฏิบัติอยู่เป็นประจำทุกวันพระที่ได้มีการเข้าวัดรักษาศีล ยกเว้นแต่ศีลอุโบสถ ที่มีผู้ปฏิบัติค่อนข้างน้อยเพราะต้องเป็นผู้ที่มีร่างกายแข็งแรงและมีภาระครอบครัวน้อยจึงจะสามารถปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง

ส่วนหลักพรหมวิหาร นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นเพราะเป็นเรื่องที่ต้องปฏิบัติให้มีความเหมาะสม โดยมีบริบทของการปฏิบัติที่ซับซ้อน ซึ่งสามารถสัมผัสได้กับผลของการปฏิบัติแบบเชิงประจักษ์ การปฏิบัติต้องค่อยอย่างใดอย่างหนึ่งมากเกินไปก็จะทำให้เกิดผลเสียได้ การปฏิบัติต้องธรรมทั้ง 4 ให้สมดุลและเป็นที่ยอมรับได้ของคนรอบข้างเป็นเรื่องยาก ซึ่งต้องอาศัยศิลปะในการบริหารจัดการหรือการใช้หลักพรหมวิหารให้อยู่เย็นเป็นสุขอย่างแท้จริง ดังนั้นการได้เรียนรู้หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้การใช้ธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ให้สอดคล้องกับกาละ เทศะ บุคคล บนพื้นฐานของความจริงใจและมีสติครบถ้วน ปราศจากอคติ จึงเป็นความต้องการจำเป็นที่นักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุเห็นว่ามีค่ามากกว่าการเรียนรู้อื่น ๆ เพราะหลักพรหมวิหารเป็นการแสดงออกแบบปฏิสัมพันธ์บนเงื่อนไขของตนเองและบุคคลอื่น

2. การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย

รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยที่พัฒนาขึ้นได้มีการนำหลักพรหมวิหารมาประยุกต์ใช้เป็นเนื้อหาหลัก ทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลยมีเนื้อหาที่ชัดเจน ซึ่งจะประโยชน์อย่างมากสำหรับนักเรียนที่เป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครอบครัวและชุมชน เพราะบริบทของเนื้อหาสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน ส่งผลกระทบที่ดีต่อนักเรียนในด้านสุขภาพร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านจิตปัญญา และด้านเศรษฐกิจ

5. อภิปรายผล

1) **ด้านวิทยากร** จากการได้จัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ร่วมกับกลุ่มพระวิทยากรได้ข้อสรุปว่า ควรมีการประยุกต์หลักพรหมวิหารเป็นเนื้อหาหลักของการเรียนการสอน เนื่องจากชีวิตของผู้สูงอายุจำเป็นต้องพึ่งพาบุคคลรอบด้าน ดังนั้นผู้สูงอายุจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้จำเป็นต้องได้รับความเอาใจใส่ดูแลจากผู้ใกล้ชิดอย่างมาก การควบคุมอารมณ์และการแสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสมของผู้สูงอายุจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้ผู้ใกล้ชิดรู้สึกอยากเข้ามาช่วยเหลือดูแล ดังนั้นพระวิทยากรจึงต้องบรรยายธรรมใน

หัวข้อที่เกี่ยวกับพรหมวิหาร โดยจะมีการยกตัวอย่างแบบอย่างที่ดีที่พึงประพฤติตาม ให้เห็นอย่างประจักษ์ โดยสามารถใช้เทคนิคหรือสื่อการสอนต่าง ๆ เข้ามาดึงดูดความสนใจ

2) **ด้านผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง** ผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารโรงเรียนผู้สูงอายุทำหน้าที่เป็นฝ่ายสนับสนุนและกำกับการจัดการเรียนการสอนหรือการอบรมบรรยายของพระวิทยากร โดยสามารถจัดทำหัวข้อการบรรยายในแต่ละครั้งให้มีความสอดคล้องต่อเนื่อง นำเสนอให้พระวิทยากรได้นำไปวางแผนในการออกแบบการบรรยายเพื่อให้ผู้เรียนได้รับผลสัมฤทธิ์จากการเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งมากที่สุด นอกจากนี้ยังสามารถทำการออกแบบการประเมินผลเพื่อติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนทั้งจากความรู้ที่ได้รับในห้องเรียนและการนำไปใช้ในชีวิตจริง ซึ่งจะเป็นการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนได้ชัดเจนมากขึ้น

3) **ด้านผู้วิจัย** ผู้วิจัยทำหน้าที่ติดตามและตรวจสอบการนำรูปแบบไปใช้อย่างใกล้ชิด โดยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากพระวิทยากร ผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่หรือคณะกรรมการโรงเรียน และนักเรียน เพื่อนำผลการศึกษามาประเมินอย่างต่อเนื่อง ซึ่งข้อมูลที่ได้นี้จะนำไปใช้เป็นแหล่งข้อมูลอ้างอิงสำหรับการทำวิจัยในบริบทคล้ายคลึงกันต่อไป โดยในการวิจัยนี้ การอบรมธรรมให้แก่ผู้สูงอายุควรเน้นเนื้อหาจำเป็นที่ผู้สูงอายุสามารถนำไปปรับใช้ได้ทันที โดยไม่ต้องไปสังเคราะห์อีกครั้ง สำหรับเนื้อหาที่ยากเกินไปนั้น เช่น การปฏิบัติกรรมฐาน การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การควบคุมตนเองหรือการควบคุมความคิดตนเอง ผู้สูงอายุที่ปรารถนาจะเรียนรู้หรือปฏิบัติจริง ๆ เท่านั้นที่จะขวนขวายเรียนรู้จากสำนักที่เน้นการปฏิบัติจริง ๆ ส่วนผู้สูงอายุทั่วไปที่ยังมีภาระผูกพันกับครอบครัวและบุตรหลานอย่างมากนั้น แนวทางการใช้ชีวิตตามหลักพรหมวิหาร การมีเมตตาแต่พอประมาณ การมีความสงสารแต่พอสมควร การมียินดีร่วมกับผู้อื่นในระดับที่พอเหมาะ และการรู้จักปล่อยวางตามวาระและโอกาสที่เหมาะสม จึงเป็นคุณภาพชีวิตที่ผู้สูงอายุควรจะได้เรียนรู้

4) **ด้านผู้เรียน** นักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุที่ให้ข้อมูลและได้เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดเลย มีความมั่นใจในการใช้ชีวิตมากขึ้น โดยเฉพาะการรู้จักควบคุมอารมณ์โกรธที่มีต่อบุตรหลาน การไม่ยอมตามใจบุตรหลานที่ต้องการทำสิ่งที่ไม่เหมาะสม การยกย่องชมเชยและสนับสนุนบุตรหลานที่กระทำดีและประสบความสำเร็จ ซึ่งในบางโอกาสก็จำเป็นต้องปล่อยวางเมื่อไม่สามารถช่วยเหลือหรือปลดเปลื้องทุกข์หรือความเดือดร้อนของผู้อื่นได้ หลายคนยอมรับว่า การเรียนรู้พระพุทธศาสนานั้น หลายเรื่องก็ได้รู้มาแล้วตั้งแต่สมัยที่อายุน้อย และเมื่อมาเรียนรู้ในช่วงสูงวัยแล้ว แม้ว่าจะเข้าใจมากขึ้น แต่ในแง่ของการปฏิบัติก็แทบไม่แตกต่างกันเลย ดังนั้นการได้เรียนรู้หลักธรรมที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น ย่อมทำให้การประพฤติปฏิบัติเป็นไปด้วยความรอบคอบ

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในโรงเรียนผู้สูงอายุ ควรเน้นเนื้อหาเฉพาะหรือหลักธรรมเฉพาะที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในการใช้ชีวิตกับครอบครัวและสังคม

2. การเรียนรู้พระพุทธศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ควรสอดแทรกทักษะในศตวรรษที่ 21 เข้าไปด้วยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัย

1. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ
2. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับสภาวะของผู้สูงอายุจากการปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนา

7. ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

จากการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของผู้สูงอายุ พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุก็คือ ส่วนใหญ่ศึกษาหรือเข้าถึงพระพุทธศาสนาผ่านการร่วมศาสนพิธีมาตั้งแต่วัยเด็กในรูปแบบของพิธีกรรม และได้มีการศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนาในโรงเรียน และบางส่วนก็ได้มีโอกาสเข้าร่วมฟังบรรยายธรรมในวันพระหรือในโอกาสพิเศษต่าง ๆ มีเพียงส่วนน้อยที่ศึกษาจากพระไตรปิฎกโดยตรง ดังนั้นการเข้าถึงหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาจากการลงมือปฏิบัติชำระจิตใจโดยตรงนั้นค่อนข้างจะเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก แม้จะมีโอกาสได้ปฏิบัติจิตบ้าง แต่ไม่สม่ำเสมอ อีกทั้งหลักธรรมที่พระสงฆ์สั่งสอนก็นั้นไปที่หัวข้อธรรมโดยตรง มีการยกตัวอย่างประกอบหัวข้อธรรมเพื่อความเข้าใจ แต่ส่วนใหญ่ก็ยังเป็นการเทศนาสั่งสอนในระดับเบญจศีลและเบญจธรรม ส่วนการสอนเพื่อพัฒนาปัญญาให้เกิดสัมมาทิฏฐินั้นยังมีน้อย

เอกสารอ้างอิง

- กะปุกดอทคอม. (2563). ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2563 จาก <https://http://loei.kapook.com/เมืองเลย>
- กะปุกดอทคอม. (2563). ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2563 จาก <https://http://loei.kapook.com/ภูเรือ>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานয়รัฐมนตรี. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560–2564. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2564 จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422
- สำนักข่าวอิศรา.(2564). ปี 64 ไทยมีคนชรา 13 ล้าน เข้าสู่สังคมสูงวัยสมบูรณ์. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 26 พฤษภาคม 2565 จาก<https://www.isranews.org/content-page/item/77916-news-779161>
- สำนักงานสถิติจังหวัดเลย. (2563). *รายงานสถิติจังหวัดเลย*. เลย: สำนักงานสถิติจังหวัดเลย สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2559). *รายงานประจำปี 2559*. กรุงเทพมหานคร: เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น
- งามตา วณิชานนท์. (2535). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

- จำรอง เงินดี. (2552). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์
- ชาญวิทย์ ทรัพย์. (2546). *สภาวะสุขภาพของคนไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคต*. สาธารณสุขและการพัฒนา. 2546.
- ถวิล ธาราโกชน. (2532). *จิตวิทยาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินติ้งเฮ้าส์
- ทรงพล ภูมิพัฒน์. (2541). *จิตวิทยาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีปทุม
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 38. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์

